

Logositatea creației (rezumat)

Învățătura despre Logos este una dintre temele importante ale omenirii care au exercitat o influență deosebită asupra gândirii speculative, în mod general, iar în mod special asupra celei creștine. Ea nu este neapărat o noțiune creată de către creștinism, dar aici ea își primește valoarea specială. Nimeni și niciodată nu va mai putea afirma ceva mai înalt despre această noțiune, așa cum a făcut-o creștinismul începând cu scrierile ioaneice, deoarece aceasta este desăvârșită pleromatic de către logosophia creștină.¹

Logosul derivă de la expresia logo, ceea ce înseamnă a spune, a vorbi, iar rădăcina acestuia, leg, înseamnă a aduna, a aranja. În cultura grecească veche, logos-ul înseamnă tot „rațiune” cât și cuvânt, având de fapt un înțeles combinat cuvânt – rațiune, ce implică o structură și o activitate inerentă în cosmos, similară rațiunii umane care poate fi articulată și descrisă cel puțin într-o oarecare măsură.²

Logosul ca rațiune universală are o dimensiune creativă și proniatoare, ceea ce va influența în mod accentuat modelul evereiesc- alexandrin. Interesant apare aici modul întâlnirii filosofiei grecești cu religia mozaică prin contribuția specială a lui Filon din Alexandria.

Cel dintâi gânditor care a folosit conceptul de logos a fost Heraclit din Efes, în secolul V î. Hristos. El a încercat să dea o explicație ordinii din lume printr-un principiu.³

Pentru el logos-ul determină cursul tuturor evenimentelor ce se petrec în lume, acesta le „gospodărește pe toate” (*dikeo*), atât schimbărilor legate de materie, cât și în străfulgerarea fulgerului, în instinctul animalelor, cât și în sufletul omului. El mai afirmă că unul, întregul este logos, care este și dreptate, fiindcă acesta este echilibrul de nezdruccinat al cosmosului. Logos-ul are un caracter de ordine universală și este identic cu divinitatea, iar lumea este un organism viu, „haina vie a divinității”, expresii pe care le-au preluat platonicienii și stoicii.

Un pas important în istoria logosității a fost făcut de către Sfântul Justin Martirul și Filosoful. Cu toate că era influențat de stoici, învățătura sa despre Logos era superioară acestora. „Logosul” stoic este o ordine rațională a Universului, o lege naturală imanentă, o forță dătătoare de viață ascunsă înlăuntrul lucrurilor, o putere ce lucra de sus asupra lumii sensibile, agentul creator al lumii din materie. El este o putere creatoare, dar nu o forță supranaturală, personală și independentă, cu toate că el ordonează și crează cosmosul...”.⁴

Logosul spermatikos este în gândirea stoică un principiu generator al Universului, o energie vitală prezentă în tot universul, care se desprinde în nenumărați logoi spermatikoi, forțe formative ce energizează diferitele fenomene ale naturii și ale vieții.⁵

Sfântul Justin Martirul și Filosoful este primul dintre învățații creștini ce folosește termenul de Logos seminal⁶.

¹ Dorin Costescu, *Logosophia maximiană. Metanoia umanului*, în rev. Teologia, nr.1, Arad, 2007, p.122.

² Iulian Iacob, *Conceptul de Logos în literatura filosofică și creștină*, p. 57, în <https://jurnalulpleroma.files.wordpress.com/2009/03/1999-01-iun-3-iacob.pdf>

³ Iulian Iacob, *op.cit.*, pp. 58-59.

⁴ Iulian Iacob, *op.cit.*, p.74; Dieter Bremer: *Logos, Sprache und Spiel bei Heraklit*. In: *Synthesis philosophica* 5, 1990, p. 380.

⁵ *Idem*, p.74; Wolfgang H. Pleger: *Der Logos der Dinge. Eine Studie zu Heraklit (= Europäische Hochschulschriften, Reihe 20, Band 226)*. Lang, Frankfurt a. M. 1987.

⁶ Bogdan Tătaru Cazaban, *Sfântul Iustin Filosoful. O introducere*, Ed. Deisis, Stavropoleos, 2010, p.66.

Logosul seminal a fost în lume și înainte de întruparea Sa, deoarece el a semănat semințele sale (informația prin logoi-urile din creație) în aceasta, ceea ce arată logositatea creației.

Un alt autor de seamă care s-a ocupat de explicarea teologică și filosofică privind Logosul dumnezeiesc a fost Clement Alexandrinul.

Dimensiunea logică a creației se vede în gândirea alexandrinului în mod evident, căci „Logosul este Cel care a condus de la început omenirea prin testamentul revelațional iudaic și prin cel filosofic grecesc spre adevărul divin. Ambele s-au întâlnit în Hristos (cel) întrupat Care S-a făcut om”.⁷

Problema logosității creației se vede deosebit de pregnant în gândirea Sfântului Atanasie cel Mare. El este Cuvântul de aceeași ființă cu Tatăl, căci este chipul Acestuia.⁸

Prin creație, Logosul sau Cuvântul divin a pus în fiecare existență un logos care dă existențelor o valoare deosebită, dar și o frumusețe aparte. El nu este numai Creatorul simplu, ci și proniatorul care ține toate existențele într-o armonie deosebită. Frumusețea acestor imagini ne sugerează puterea dumnezeiască a Logosului divin, atât înainte de întrupare, cât și după întrupare. E o lume minunată care ne arată frumusețea și prezența lui Dumnezeu în creație, ceea ce îi oferă acesteia ceva tainic, mult mai frumos decât orice descriere ar putea-o arăta. Frumusețea creației și armonia din ea este datorită faptului că Logosul divin o cârmuiește și o îndreaptă spre țelul ei suprem, care este El.

Cu siguranță că la Origen putem vorbi de o logositate a creației și a omului, cu toate că e nevoie să ținem seama de anumite particularități.

Hristos este identic cu Logosul, ca Fiu al lui Dumnezeu născut din veci din Tatăl, prin urmare El este tot din eternitate.

Logosul divin sau Fiul lui Dumnezeu este considerat de către Origen ca lumină a oamenilor sau lumină a adevărului care luminează inteligența acestora sau inteligența ființelor cugetătoare în general.⁹

Ca Logos al universului, El îndrumă și conduce la o experiență superioară pe toți care vor să contemple unele realități deosebite: „Și așa zice că acei care au contemplat realitățile necorporale, numite de către Pavel „invizibile” și „nevăzute” (Cf.Col.1,16; Rom.1,20; 2 Cor. 4,18), realități care se află, prin Cuvânt, înafara sferei sensibilului; aceștia, așadar, sunt conduși împărătește de către firea superioară a Unuia – Născut. Dar și pe aceia care au ajuns până la cunoașterea lumii sensibile, iar prin aceasta L-au slăvit pe Creator, întrucât au fost îndrumați de rațiune (*logos*), înseamnă că tot Hristos i-a îndrumat împărătește”.¹⁰

Logositatea creației în gândirea Sfântului Irineu rezultă și din faptul că Hristos, ca Logos divin, este centrul universului din al Cărui trup înviat se răspândesc pretutindeni energii ce luminează existențele și prin acestea se susține întreaga creație. Hristos este centrul „maximei gravitații” care își răspândește darurile sale din Trupul Său tranfigurat asupra creației, iar aceasta se îndreaptă spre El într-o neostoită dorință de a-I fi cât mai aproape: „Hristos restaurând chipul lui Dumnezeu în om reiconizează întreaga creație”¹¹.

⁷ Pr.Prof. N.C.Buzescu, *Logosul în "Protrepticul lui Clement Alexandrinul"*, în „Studii Teologice”, nr.1-2, 1975, p.51.

⁸ Sfântul Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva arienilor*, în P.S.B, vol 15, Ed. E.I.B.M.B.O.R., București, 1987, p.77.

⁹ *Idem*, p.66.

¹⁰ *Idem*, p.70.

¹¹ Adrian Lemeni, *Sensul eshatologic al creației*, Ed. Asab, București, 2004, p. 210.

Prin logositatea creșterii se dorește să se arate că Hristos are în aceasta o poziție centrală, atât spirituală, dar și harică, mai ales după Învierea Sa din morți. El susține creația și ajută acesteia să-și împlinească scopul pentru care a fost creată: „Cer nou și pământ nou”(Apoc.21,1).

Dimensiunea logică se vede în concepția Sfântului Maxim și prin faptul că Logosul divin arată dorința supremă și firească a sufletului uman care își află adevăratul sens doar în a se apropia de El și prin El de întreaga Sfântă Treime.

Logositatea creației presupune și centralitatea și puterea Logosului ce se află în „sânul lumii,, și Care iluminează de acolo și pătrunde totul, spiritualizând și purificând cele materiale: „În sânul lumii, dar totuși neidentificate cu natura ei creată, sunt ascunse ca forțe efective energiile divine, trecând prin toate fazele de dezvoltare ale ei [...]. Cel ce le ține pe toate la un loc și le călăuzește atât pe planul mai general al Providenței, cât și pe planul mai special al mântuirii este Dumnezeu prin Logosul și Duhul sfânt, adică Rațiunea divină, ca Rațiunea cea mai generală ce îmbogățește toate rațiunile fapturilor și Viața divină prin care se susține și înalță calitativ viața tuturor. De aceea înălțarea pe treapta cea mai înaltă a existenței spre îndumnezeire nu se poate face decât prin Logos¹².

Logositatea creației ne arată că în materia primordială este prezentă amprenta Logosului divin, aceasta primind o semnificație cu totul deosebită, deoarece ea nu este o materie brută. Expresia substanță se referă la acea materialitate în sens de matrice sau cuib a energiei vitale și nu cum o vedem astăzi, mai mult ca o potențialitate materială.

Ideea de logositate a creației ne arată că fiecare lucru creat își are ”logosul” său, provenind din Logosul divin care dă lumii create nu numai ordinea, făcută cunoscută prin numele Său, ci însăși realitatea ei ontologică. Logosul este vatra divină din care se răspândesc razele creatoare, acei „logoi” specifici fapturilor, „cuvinte” ale lui Dumnezeu care trezesc la viață și dau nume tuturor ființelor. Prin urmare, fiecare ființă își are „ideea” sau „rațiunea” sa în Dumnezeu, în gândirea Creatorului care creează nu din capriciu, ci din „rațiune”. Ideile divine sunt realități veșnice ale fapturilor. În acest sens, creatura având în ea „amprenta” divină, „participă” într-un mod tainic la lucrările Fiului¹³.

Logositatea creației se vede și din relația profundă dintre materia primordială și materia acestei lumi, datorită faptului că în creație se găsesc energii subtile care fac posibile aceste legături.

Acesta este motivul în ce privește importanța pe care teologia maximiană o acordă materiei, fiindcă nimic din ceea ce a fost creat de Dumnezeu nu rămâne înafara „lanțului” energetic logic, care leagă faptele între ele. Așa cum se poate demonstra cu ajutorul fizicii moderne, lucrurile și relațiile dintre ele sunt în mod egal primordiale, deoarece sunt relații energetice. Nu putem vorbi de o bază a creaturilor din materia primordială care să nu presupună și o relație energetică între aceste prime existențe din ea, care apoi se va manifesta plenar în creație până în zilele noastre, fiindcă toate există, trăiesc și se mișcă, unele spre altele, printr-o comunicare specială ce se va extinde în timp și spațiu. Acest fapt reprezintă o mărturie a prezenței Duhului Sfânt în creație, care amintește de fluiditatea primordială pe care a imprimat-o materiei și care se manifestă în armonia întregului cosmos.¹⁴

¹²Sfântului Maxim, *Capete gnost.* I, 1, 10; P.G. 90, 1084, 1088.

¹³ Preot Ștefan Buchiu, *Întruparea și unitate*, Ed. Libra, București, 1997, p.21.

¹⁴ Preot Ștefan Buchiu, *op.cit.*, p.18.

Expresia vetero – testamentară ”Duhul lui Dumnezeu se purta peste ape” (Fac 1, 1-2) ne arată acțiunea celei de a treia Persoană a Sfintei Treimi asupra acestei așa numite *ape* de la începutul creației.”Duhul” încălzește materialitatea primordială în care erau prezente logoi-urile Logosului divin, ca semințe ale existențelor virtuale. El amprentează această materialitate cu o putere supra – lumească venită din Sfânta Treime.

Dimensiunea logică a timpului.

Prin Învierea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, timpul primește o nouă dimensiune, în sensul că acesta nu mai este un timp doar spre moarte (Sein zum Tode), ci un timp spre viață (Sein zum Leben). Învierea nu rămâne numai ca un fapt unic în istorie, o informație asemenea altor modalități de stocare de date, sau ca o bibliotecă de cărți vechi, fără urmări pentru prezentul în care trăim, ci dă acestuia un sens nou, o deschidere, prin aceea că experiem darurile învierii în viața cotidiană și, în același timp, înaintăm spre învierea personală.

Fără aceste două aspecte, învierea lui Hristos ar rămânea fără valoare, consemnată doar într-o istoriografie sterilă și simplă ce s-ar derula într-o ciclicitate monotonă, cu nici un fel de implicație în contemporaneitate. Faptul că învierea lui Hristos nu este străină de nicio persoană umană, asumată virtual de Logosul divin întrupat, se oferă posibilitatea de a o experia în viața noastră și devine în acest sens temelia și puterea de unde viața umană se hrănește cu cele necesare împlinirii existențiale și euharistice ale omului. Din trupul înviat al lui Hristos, care trece la toate creaturile, tocmai datorită legăturii Lui spirituale cu materia, avem posibilitatea să înțelegem cu mai multă claritate caracterul hristologic al creației și faptul cum învierea lui Hristos, prin a Căruie energie specială se luminează și se recrează totul, acord[existențelor un impuls spre desăvârșire.

Logositatea creației prin întrupare

Dimensiunea logică a noii creații se vede și din faptul că Logosul divin, la vremea potrivită, ia chip omenesc, iar prin Ipostasul Său dumnezeiesc preia firea umană pe care o adumbrește și o înalță la o stare superioară. Preluând firea umană și pe cei care o alcătuiesc pe aceasta, Logosul divin întrupat devine Ipostasul firii umane pe care o conduce spre țelul pus în aceasta încă de la creație. De aici se poate explica și înțelege centralitatea Logosului întrupat în creație, Care acordă împărăției lui Dumnezeu o dimensiune logică. În legătură cu aceasta, Sfântul Ioan Damaschin afirmă următoarele: „Cu bunăvoința părintească Fiul lui Dumnezeu făcându-Se om, a luat asupra-Și natura omenească și voința; El nu a luat asupra-Și ipostasul omenesc, pentru ca voința naturală a omenirii să nu trăiască după voința ipostatică și gnostică și deci potrivnică voinței dumnezeiești și să fie supusă, în chip liber întru totul acesteia și astfel să se desfacă vechea călcare (a poruncii)”¹⁵.

Logositatea noii creații prin învierea lui Hristos

¹⁵ Sfântul Ioan Damaschin, *Despre cele două voințe în Hristos*, Migne, P.G., vol. 45, 1, col. 129.

Prin Învierea Logosului divin întrupat se produce o acțiune de sfințire și de pnevatizare a trupului Său, iar prin legătura ontologică ce există între aceasta și natura umană putem vorbi, cu adevărat de o logosificare a creației, implicit a materiei.

Acest eveniment crucial, care a marcat istoria, oferă creației posibilitatea revenirii la starea originală, dar cu o putere mult mai accentuată, fiindcă Persoana Sa, aflată în starea de jertfă și Înviere perpetuă, stă prin firea cea dumnezeiască în strânsă legătură cu Dumnezeu-Tatăl, datorită unirii ipostatice, iar trupul Său transfigurat, prin firea cea dumnezeiască, are influențe benefice asupra firii celei omenești. În acest sens, putem spune că trupul înviat și pnevmatizat sfințește materia și creația, o scoate pe aceasta de sub o repetiție monotonă și ucigătoare și îi ajută să revină la condiția sa incoruptibilă, într-o dimensiune eshatologico-pascală.

Dimensiunea logosică a spațiului

Logositatea spațiului îl arată pe acesta într-o dimensiune eshatologică, ca loc al transfigurării: „Dar sensul deplin îl primește spațiul numai dacă-l vedem ca mediu de comunicare al lui Dumnezeu cu noi. Comunicarea noastră umană are nevoie de spațiu, dar nu l-a putut crea, ci-l poate transfigura, subiectiviza. Dar aceasta înseamnă că numai o comuniune de Persoane supreme l-a putut și crea, nu pentru ea, ci pentru noi, făcuți pentru o comuniune după chipul comuniunii supreme. Iar o subiectivitate vădită a spațiului nu se poate realiza decât în comuniunea deplină cu acea comuniune supremă”¹⁶.

Părintele Dumitru Stăniloae a creionat spațiul logosic al noii creații ca nimeni altul. Acest lucru este reliefat cu multă sensibilitate de Părintele profesor Ion Bria: „A convertit spațiul mioritic în spațiul nemuririi. Și aceasta nu datorită unei încrederi fideiste populare, ci grație unor energii de a eterniza umanul. Astfel, figura mioritică este o ființă cu un potențial infinit în embrionul ei infinit. Scoasă din contingenta ei terestră și din autonomia ei diabolică, ființa umană este destinată unei comuniuni dia-logice, unei vieți teandrice. Peste tot misterul se alătură cu istoricul, divinul se împletește cu umanul, verticalul cu orizontalul. Este o cultură a împletirii ontologice între vechea creație, istorică, orizontală și noua Creație verticală, eshatologică”¹⁷.

Caracterul logosic al pătrunderii creației de către puterea și lumina Învierii lui Hristos trece prin Biserică și prin istorie spre eshaton: „Hristos este Logosul creator și Mântuitor nu doar al omului, ci și al întregului cosmos. Hristos a venit să ne răscumpere și să unească văzutul cu nevăzutul. El actualizează rațiunile divine care fac să convergă creația cu Biserica, istoria cu eshatonul”¹⁸.

Dimensiunea logosică pe care Învierea lui Hristos o oferă creației, devine primul semn profetic a viitoarei transparențe eshatologice a întregii creații, afirmă teologul M. Bielawski.

Logosificarea creației constituie starea eshatologică a lumii, ceea ce ne duce cu gândul la transfigurarea de pe Tabor. E o transformare dialogală între omul ce este apropiat de creație și de Dumnezeu.

¹⁶ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 205; Pr. Prof. Ion Bria, *Ortodoxia în Europa. Locul spiritualității române*, Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1995, p. 91.

¹⁷ *Idem*, p.102.

¹⁸ Adrian Lemeni, *op. cit.*, p. 212.